

ISSN 2076-586X

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького

**ВІСНИК
ЧЕРКАСЬКОГО
УНІВЕРСИТЕТУ**

Серія
ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Науковий журнал

Виходить 40 разів на рік

Заснований у березні 1997 року

№ 6 (259). 2013

Черкаси - 2013

**Засновник, редакція, видавець і виготовлювач –
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 16161-4633ПР від 11.12.2009**

Матеріали «Вісника» присвячені актуальним проблемам соціально-педагогічної роботи, професійної підготовки спеціалістів соціальної сфери. У публікаціях досліджуються аспекти соціально-педагогічної роботи з різними категоріями населення, зокрема: соціально-педагогічна робота з сім'ями, дітьми та молоддю, людьми похилого віку, підлітками, схильними до адиктивної поведінки; спрямованої на виявлення та розвиток обдарованості дитини; взаємодію фахівців з дитячими, молодіжними та громадськими організаціями; формування професіоналізму спеціалістів соціальної сфери, аналізується міжнародний і вітчизняний досвід соціально-педагогічної діяльності.

Наукові статті збірника рекомендовані викладачам вищої школи, аспірантам, студентам, соціальним працівникам, а також усім, хто цікавиться соціально-педагогічною проблематикою.

Постановою президії ВАК України від 10.02.2010 р. № 1-05/1 (Бюлетень ВАК України, 2010. – №3) журнал включено до переліку наукових фахових видань зі спеціальності «Педагогічні науки».

Випуск № 6 (259) наукового журналу Вісник Черкаського університету, серія педагогічні науки рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (протокол № 3 від 01.02.2013 року.)

Журнал реферується Українським реферативним журналом «Джерело» (засновники: Інститут проблем реєстрації інформації НАН України та Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського) та Реферативним журналом Всеросійського інституту наукової і технічної інформації РАН (ВІНІТІ РАН).

Головна редакційна колегія:

Кузьмінський А.І. чл.-кор. НАПН України, д.пед.н., проф. (головний редактор); *Боєчко Ф.Ф.* чл.-кор. НАПН України, д.б.н., проф. (заступник головного редактора); *Тарасенкова Н.А.* д.пед.н., проф. (заступник головного редактора); *Луценко Гр.В.* к.ф.-м.н., доц. (відповідальний секретар); *Біда О.А.* д.пед.н., проф.; *Головня Б.П.* д.т.н., доц.; *Гусак А.М.* д.ф.-м.н., проф.; *Драч О.О.* д.і.н., доц.; *Жаботинська С.А.* д.філол.н., проф.; *Кукурудза І.І.* д.е.н., проф.; *Лизогуб В.С.* д.б.н., проф.; *Марченко О.В.* д.філос.н., проф.; *Мінаєв Б.П.* д.х.н., проф.; *Морозов А.Г.* д.і.н., проф.; *Перехрест О.Г.* к.і.н., проф.; *Поліщук В.Т.* д.філол.н., проф.; *Селіванова О.О.* д.філол.н., проф.; *Соловйов В.М.* д.ф.-м.н., проф.; *Чабан А.Ю.* д.і.н., проф.; *Архитова С.П.* к.пед.н., проф.; *Савченко О.П.* к.пед.н., проф.

Редакційна колегія серії:

Тарасенкова Н.А., д.пед.н., проф. (відповідальний редактор); *Біда О.А.*, д.пед.н., проф. (заступник відповідального редактора); *Король В.М.*, к.пед.н., проф. (відповідальний секретар); *Бурда М.І.*, д.пед.н., проф., член-кор. АПН України; *Градовський А.В.*, д.пед.н., проф.; *Десятов Т.М.*, д.пед.н., проф.; *Євтух М.Б.*, д.пед.н., проф., академік НАПН України; *Капська А.Й.*, д.пед.н., проф.; *Крилова Т.В.*, д.пед.н., проф.; *Малова І.Є.*, д.пед.н., проф. (Росія); *Мельников О.І.*, д.пед.н., проф. (Білорусь); *Мілушев В.Б.*, доктор, професор (Болгарія); *Ничкало Н.Г.*, д.пед.н., проф., академік НАПН України; *Расчьотіна С.О.*, д.пед.н., проф. (Росія); *Семеріков С.О.*, д.пед.н., проф.; *Скафа О.І.*, д.пед.н., проф.; *Симоненко Т.В.*, д.пед.н., проф.; *Штак В.П.*, д.пед.н., проф.; *Архитова С.П.*, к.пед.н., проф.; *Грабовий А.К.*, к.пед.н., доц.; *Гриценко В.Г.*, к.пед.н., доц.; *Демченко О.Г.*, к.ф.-м.н., доц.; *Касярум Н.В.*, к.пед.н., доц.; *Майборода Г.Я.*, к.пед.н., доц.; *Савченко О.П.*, к.пед.н., проф.

За зміст публікації відповідальність несуть автори.

Адреса редакційної колегії:

18000, Черкаси, бульвар Шевченка, 81,
Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького,
кафедра загальної педагогіки і соціології. Тел. (0472) 33-10-96

УДК 371.132

Біда О. А., Кучай О. В., Буринський В.М.

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ЗДІЙСНЕННЯ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ УЧНІВ

***Анотація.** У статті визначено шляхи підвищення якості підготовки майбутніх учителів до здійснення особистісно орієнтованого навчання і виховання молодших школярів на уроках природознавства, які направлені на трансформування змісту і структури курсу методики викладання природознавства і сільськогосподарської праці та технології його реалізації у навчально-виховному процесі при підготовці студентів вищих навчальних педагогічних закладів. Оновлений нами зміст включає програму з методики викладання природознавства і сільськогосподарської праці, навчальний підручник для вищої школи “Методика викладання курсу “Я і Україна. Природознавство” та сільськогосподарської праці (теоретичні основи)” та нові посібники для студентів, учителів та учнів початкових класів.*

***Ключові слова:** майбутні учителі, навчання, виховання, молодші школярі.*

Постановка проблеми. На початку вивчення системних знань з проблеми підвищення якості викладання природознавчих дисциплін у початкових класах необхідно з'ясувати, як учитель, навчаючи дітей, має виявити буттєвий потенціал особистості учня, створити сприятливі умови для його розгортання у школі та подальшому самостійному житті; змінити акценти з інформаційного на проблемно-діяльнісний тип навчального процесу. Саме тому даний розділ розпочинається з'ясуванням його центральної проблеми – особистісно зорієнтоване навчання і виховання молодших школярів, а саме: а) постановка проблеми на даному етапі; б) роль учителя у формуванні творчої особистості школярів; в) стосунки між учителем і учнем на сучасному етапі тощо.

Аналіз останніх публікацій. Аналізуючи психолого-педагогічну літературу, ми виявили інтерес вітчизняних дослідників до деяких аспектів поставленої проблеми. Серед них розробка проблеми професійно-педагогічної підготовки студентів педвузів до використання нових технологій (Т.А.Алексєєнко, О.С.Березюк, М.К.Богданова, О.О.Горська, О.В.Євдокимов, І.А.Зязюн, М.П.Лещенко, С.П.Логачевська, С.А. Максименко, О.М.Пехота та ін; дидактичні основи оновлення змісту початкової освіти в національній школі (О.С.Штурмак).

Виклад основного матеріалу. У процесі освітянської реформи відбувається заміна навчально-дисциплінарної моделі взаємодії педагога і вихованця особистісно орієнтованою моделлю. При цьому утверджується погляд на людину як на особистість. У зв'язку з цим відмічено, що одним із завдань школи є формування особистості учня, розвиток його здібностей і обдаровань. Педагогіка визначає специфічні особливості, неповторність кожної особистості, своєрідність її нахилів, інтересів, потреб [1,5]. Педагогічна наука і передова практика шукають ефективні й різноманітні шляхи реалізації особистісно-гуманного підходу до кожної дитини. І.Д.Бех визначає психологічні закономірності особистості в молодшому шкільному віці [2], які враховані при написанні підручника.

Створюючи підручник, ми орієнтувались на те, щоб студенти педагогічних навчальних закладів, опановуючи методи навчання і виховання учнів на основі змісту природознавчих дисциплін, усвідомили процес навчання як формування особистості школяра в цілому, а не тільки його знань, умінь і навичок.

Матеріал змісту методики викладання природознавства вчить майбутніх класоводів розрізняти умови, за яких учень виступає об'єктом впливів учителя, і умови, за яких він є активним суб'єктом навчально-виховного процесу. Як стверджує А.М.Алексюк, важливо, щоб учень, усвідомивши завдання навчання, прагнув виконати їх самостійно, здійснюючи самоконтроль як у процесі, так і в кінці роботи. В цьому – одна із важливих дидактичних закономірностей перетворення засвоєння знань, умінь і навичок у власне надбання учня, в його переконання. Викладання не є простою “передачею” знань у його традиційному уявленні. Вчитель повинен вміти “передати” знання, а учень – “взяти” їх. Учень має виявити зустрічну активність, а вчитель – викликати її. Учніня стоїть у центрі навчання, хоч здійснюється воно у ході спільної діяльності вчителя і учнів при керівній ролі вчителя [1, 97].

О.Я.Савченко відмічає, що організація співробітництва з учнями на уроці передбачає використання різноманітних прийомів: спільне визначення мети уроку, створення ситуацій вільного вибору навчального діалогу, використання рольової гри, участь дітей в оцінці уроку, доборі навчального матеріалу [3, 157]. У підручнику наводяться різні прийоми

організації співробітництва з учнями на уроці. Значна роль у продовженні формування особистості школяра відводиться позакласній роботі, форми якої мають відповідати інтересам дітей.

Готовність студентів до застосування фахових знань у педагогічній практиці є інтегрованою, динамічною якістю особистості випускника, що передбачає функціонування мотиваційного, змістового та процесуального її компонентів і проявляється у повноті засвоєння студентами теоретичних знань із дисциплін біологічного та психолого-педагогічного циклів, методичній підготовці студентів до передачі теоретичних знань, в умінні проектувати навчально-виховний процес на основі використання сучасних методів і технологій навчання.

На основі проаналізованих літературних джерел для визначення готовності студентів до здійснення природознавчої освіти в початковій школі проводився рівневий аналіз. Для визначення рівня засвоєння знань була прийнята класифікація, запропонована В.Ф.Паламарчук [4], згідно якої: 1 рівень засвоєння знань – репродуктивний (студент може переказати зміст тексту, назвати правило, сформулювати той чи інший закон); 2 рівень – конструктивний (студент може застосовувати на практиці одержані знання, але в знайомій ситуації, за аналогією); 3 рівень – творчий (студент може застосувати знання в незнайомій ситуації).

Контрольні роботи було складено таким чином, що номер запитання відповідав рівню засвоєння знань. Щоб результати статистичної обробки вказаних показників були достовірні, число спостережень визначалось за номограмами досить великих чисел [5]. Для себе ми прийняли, щоб середні результати не відхилялись від істинного математичного очікування відповідного результату більш як на 5%. Цьому рівню значимості у таблиці досить великих чисел відповідає число 384. У зв'язку з цим в експериментальному навчанні брало участь біля 400 студентів педагогічних факультетів Уманського, Вінницького і Переяслав-Хмельницького педагогічних університетів та Хмельницького гуманітарно-педагогічного інституту.

Результати проведеного педагогічного експерименту аналізувались, узагальнювались, проводилась їх статистична обробка. Це дало можливість одержати у вищих навчальних закладах та початковій ланці офіційне схвалення підручника та посібників, що входять до навчально-методичного комплексу; виявити рівні підготовки студентів до здійснення природознавчої освіти у початкових класах, а також перевірити достовірність одержаних результатів. У процесі експерименту робились проміжні зрізи і при необхідності вносились зміни у підготовлені нами матеріали.

Контрольне діагностування кожного студента проводилось на лабораторних заняттях. Це дало можливість отримати дані щодо рівня засвоєння студентами особистісно орієнтованого блоку знань. Одержані дані були використані при оцінюванні студентів за рівнями підготовленості до здійснення природознавчої освіти у початкових класах.

Висновки. Проведене дослідження не охоплює всіх аспектів проблеми. Ця робота може бути продовжена в таких напрямках, як подальше вдосконалення програми та підручника з методики викладання природознавства і сільськогосподарської праці, а також нових посібників, що входять до навчально-методичного комплексу, з урахуванням результатів експериментального викладання за представленими програмою та підручником “Методика викладання курсу “Я і Україна. Природознавство” та сільськогосподарської праці (теоретичні основи)” з використанням комплексу концептуально нових посібників на педагогічних факультетах вищих навчальних закладів регіону України.

Список використаної літератури

1. Нарочна Л.К. Уроки природознавства в 2-му класі: Пос. для вчителів. – К.: Радянська школа, 1980. – 89с.
2. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання: Науково-методичний посібник. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.
3. Паламарчук В.Ф. Школа учити мислити. – 2-е изд-во., доп. и перераб. – М.: Просвещение, 1987. – 206с.
4. Паламарчук В.Ф. Школа учити мислити. – 2-е изд-во., доп. и перераб. – М.: Просвещение, 1987. – 206с.
5. Ительсон Л.Б. Математические и кибернетические методы в педагогике. – М.: Просвещение, 1964. – 248с.

Одержано редакцією 18.04.13

Прийнято до публікації 22.04.13

Анотація. В статті определены пути повышения качества подготовки будущих учителей к осуществлению личностно ориентированного обучения и воспитания младших школьников на уроках, которые направлены на трансформацию содержания и структуры курса методики преподавания естествознания и сельскохозяйственного труда и технологии его реализации в учебно-воспитательном процессе при подготовке студентов высших учебных педагогических заведений. Оновлений нами содержание включает программу по

методике преподавания естествознания и сельскохозяйственного труда, учебное пособие для высшей школы "Методика преподавания курса" Я и Украина. Естествознание "и сельскохозяйственного труда (теоретические основы)" и новые пособия для студентов, учителей и учеников начальных классов.

Ключевые слова: *будущие учителя, обучение, воспитание, младшие школьники.*

Summary. *The article outlines ways to improve the training of teachers to implement learner-centered teaching and educating younger students in the classroom science, aimed at transforming the structure of the course content and teaching of science and technology for agricultural labor and its implementation in the educational process for the preparation of high school students teaching us zakladiv. Onvlenyy content includes the application of methods of teaching science and agricultural labor, educational textbook for high school "method of teaching," I and Ukraine. Natural "and agricultural work (theoretical foundations)" and new materials for students, teachers and pupils of primary school. Application guidelines included in the teaching kits, classes with methods of natural and agricultural labor in higher education improves the level of training of future specialists to implement learner-centered teaching and educating primary school children in teaching natural sciences at primary link.*

Key words: *future teachers, teaching, education, primary school children.*

УДК 378.03

Гирила О. С.

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ВИХОВАННЯ МАЙБУТНЬОГО СІМ'ЯНИНА В РОСІЙСЬКІЙ ФЕДЕРАЦІЇ

Анотація. *У статті акцентується увага на аналізі морального, етичного і соціального виховання майбутнього сім'янина; аналізуються погляди Російських науковців на розробку і впровадження держаної навчальної програми дошлюбного виховання. Визначені основні складові виховання майбутнього сім'янина, які можуть бути успішно застосовані в освітній практиці України.*

Ключові слова: *виховання, дошлюбне виховання, майбутній сім'янина, навчальний курс.*

Постановка проблеми. Дослідження питань виховання майбутнього сім'янина як соціально-педагогічного феномену, котрий зумовлений соціально-економічним, політичним і культурним станом суспільства, а також його етноконфесійними і соціокультурними особливостями, завжди привертала увагу педагогів, психологів, соціологів, будучи однією з актуальних проблем сучасної науки.

У колі цих питань особливу зацікавленість педагогів викликають проблеми, пов'язані з дошлюбною підготовкою молоді в межах шкільної програми. Необхідність виховання майбутнього сім'янина сьогодні розглядається як актуальна соціально-педагогічна проблема, а формування готовності учнівської молоді до шлюбу і сімейного життя ставиться в один ряд з гармонійним розвитком особистості. Проте існуючі психолого-педагогічні дослідження ґрунтовно не аналізують морально-етичні та соціальні аспекти організації статевого виховання молоді саме в Росії, що і зумовило вибір теми дослідження.

Метою нашої статті є попередній аналіз та узагальнення існуючих державних проектів та авторських програм і концепцій з питань статевого виховання учнівської молоді в Російській Федерації, що дозволить використати їх позитивний досвід у практиці підготовки учнівської молоді України та запобігти повторенню помилок, допущених у процесі виховання російськими педагогами.

Досвід останніх років розвитку Росії показав, що в умовах свободи і демократії не варто розраховувати на успіх у вихованні, покладаючись лише на державу, тільки на суспільні інститути, перш за все школу, або тільки на сім'ю. Виховання майбутнього сім'янина, підготовка особистості до сімейного життя – це є в певному сенсі її всебічний розвиток. У сімейному житті реалізуються всі якості особистості, її знання і вміння, вона пов'язує людину із зовнішнім світом і іншими людьми у найдієвіший спосіб [2, 215]. Виховання майбутнього сім'янина лежить в основі людського розвитку загалом. З цілком зрозумілих причин врахувати весь спектр особливостей, необхідних для реалізації ролі сім'янина, не видається можливим. Складно перевірити і ефективність виховного процесу: у цьому випадку завершальний етап експерименту відстрочений, результати виховного впливу почнуть проявлятися лише після створення кожним молодим чоловіком сім'ї за умови дії різних обставин в кожному індивідуальному випадку.

Проте варто зауважити, що загалом поведінка сім'ї підпорядкована соціальним нормам, котрі складаються в ході історичного розвитку суспільства, формуються протягом тривалого часу і є порівняно стійкими чинниками впливу. Логічно зробити висновок, що основною метою виховної роботи є сприяння педагогічними методами зміцненню сім'ї, залучення її до нових соціальних норм, засвоєння цих норм молодим поколінням. Зусилля і увагу